

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ В'ЯЧЕСЛАВА МАКСИМОВИЧА ЧОРНОВОЛА

У статті авторка дає коротку характеристику формування світогляду виданої історичної постаті, Героя України, лідера Народного Руху України, одного з найактивніших борців за незалежність Української держави, журналіста, публіциста і літератора, колишнього українського дисидента В'ячеслава Максимовича Чорновола.

Ключові слова: В. М. Чорновіл, дисидент, НРУ, шістдесятники.

В статье автор дает краткую характеристику формирования мировоззрения выданной исторической фигуры, Героя Украины, лидера Народного Руха Украины, одного из самых активных борцов за независимость Украинского государства, журналиста, публициста и литератора, бывшего украинского диссидента Вячеслава Максимовича Черновола.

Ключевые слова: В. М. Чорновол, дисидент, НРУ, шестидесятники.

In this article the author gives a brief description of the formation of world historical published figures, Hero of Ukraine, leader of the People's Movement of Ukraine, one of the most active fighters for the independence of the Ukrainian state, journalist, essayist and writer, former Ukrainian dissident Vyacheslav Chornovol.

Key words: V. M. Chornovol, dissident, NRU, sixties.

Актуальність теми зумовлена необхідністю наукового переосмислення ідеологічних засад та практичної спрямованості українського інакомислення 60-80-х рр. ХХ ст., розкриття багатовимірного відношення «людина-історична епоха суспільства», висвітлення діяльності В. М. Чорновола як відомого правозахисника, голови Львівської обласної Ради народних депутатів, керівника радикального табору національно-демократичних сил у Верховній Раді України, реформатора і журналіста, Героя України.

У часи незалежності стають все більше відомими моменти з минулого, зростає інтерес до колишніх дисидентів і шістдесятників, їхнього внеску у розбудову України. Найбільший інтерес викликають найяскравіші постаті цього часу, а також те, що спонукало їх до дії, до самозречення і самопожертви.

Серед них – історична постать В. Чорновола, багатогранна, яскрава, харизматична. Його неординарність і нині викликає, як ми вже наголошували, різне почуттєве ставлення – від сприйняття до заперечення. Після трагічної загибелі почався процес глорифікації його постаті, створення докладного життєпису.

Крім позитивного, особливо негативним тут, на думку А. Стахів, є своєрідне «соцзмагання» за створення «барельєфних зображень», яке здійснюють люди, що намагаються на цьому здобути певні політичні дивіденди. «Забронзовіння» образу передбачає відкидання незручних моментів біографії, а це не сприятиме охопленню всієї масштабності постаті. Тож, щоб витворити об'єктивний портрет В. Чорновола, потрібно розглядати його у всій повноті, в суперечностях, недоліках і помилках, у динаміці

розвитку. Дотепер ми знаємо В. Чорновола, як політика, борця, політв'язненого, але ще не усвідомлюємо його як людину, що була в круговерті щастя, турбот, бажань. Мало знаємо про формування його поглядів, світобачення. Відтак слушною залишається думка соратника і друга, відомого українського вченого-мистецтвознавця Леся Танюка, що тепер ми лише на підступах до його життєпису [1].

В'ячеслав Максимович був людиною, що, незважаючи і не хвилюючись за себе, спромігся до рішучого наступу на існуючу систему. Він жив у той час, коли необхідно було або коритися, або протидіяти, і він обирав шлях до дії.

Студентські роки багато в чому позначилися на становленні та закріпленні світогляду молодого, можливо, у чомусь невпевненому ще в собі. В. М. Чорновіл не просто так давав клятву на Володимирській гірці, він робив це з надією на те, що зможе зрушити з місця застарілі догми, доведе всім, що він здатен на подвиг заради Батьківщини. Засудження культу особи Й. Сталіна та його шкідливих наслідків на ХХ з'їзді КПРС давало можливості зламати стереотипи «вождізму», які так глибоко, здавалося, навечно були вкарбовано в свідомість суспільства.

Певною мірою В. М. Чорновіл був внутрішньо готовий до змін, оскільки, незважаючи на виховання у радянському дусі, все ж хоч і прихована, опозиційність його родини до тоталітарної системи давала про себе знати, отож перебувала в ньому [2]. Та ХХ з'їзд і розвінчання культу особи стали справжнім переворотом у його свідомості. Схоже, це був для нього останній набатний удар, після чого почав радикально

переглядати свої уявлення і погляди. «Ось тоді, мабуть, я, – згадує В. М. Чорновіл, – почався як дисидент» [3]. Саме тому його одвічне відчуття власної відповідальності та особиста небайдужість поставили В. М. Чорновола у лави людей, що невідворотно стояли на перепоні неосталінізму, який був згоден поглинути, звести нанівець тяжкі і невизначені демократичні тенденції другої половини 1950-х – початку 1960-х років.

Власне, В'ячеслав Чорновіл був суспільно-політичним діячем, наскрізь просякнутим ідеологією. Це була людина-особистість з усталеним системним світоглядом, яка активно використовувала цей світогляд для здійснення своєї функції ідейного провідника. Особливість його полягала в тому, що він формував світогляд та ідеологію тих, хто був навколо нього. І саме тому можемо з повною відповідальністю стверджувати, що ідеологія Народного Руху України сформована головним чином В'ячеславом Чорноволом [4].

Нагадаємо, що у вересні 1965 р. В. М. Чорновіл серед інших представників української інтелігенції активно протестує проти переслідування інакодумців, а в 1966 р. береться за перо, щоб висловити свій погляд на ті негативні процеси, які стверджувались в Україні [5].

«У багатьох із нас, – зазначав І. Світличний, – одразу після XX з'їзду було багато наївного, рожевого оптимізму, телячого ентузіазму, багато було ілюзій, побудованих на піску; багатьом здавалося, що всі проблеми народного життя вирішуються одним махом, і нам нічого не залишиться, як з високо піднятими прапорами урочисто марширувати до комунізму» [6].

Однак В. М. Чорновіл відчував, що народ починає сподіватися на зміну суспільного ладу. І рік 1956-й це довів, що все можливо змінити і зрушити з місця. У всій Європі починаються заколоти, збройні агресії, які спричинила комуністична дезінформація, і це швидкими темпами збурювало європейську громадськість. Молодь, яка навчалася в Київському університеті, була в епіцентрі подій, а зарубіжні студенти оперативного розносила інформацію. Незабаром події набули свого апогею.

Реформи М. С. Хрушова хоч і не мали повністю нового забарвлення, закінченого вигляду, але все ж мали вплив на суспільство, дещо було змінено політику і методи її ведення. Хоч суть старого залишилася, але «косметичний ремонт» призвів лише до зниження ідеологічного тиску в суспільстві. Українська інтелігенція починає потроху виходити за рамки існуючих правил і прагне до вільного, самостійного самоутвердження, до тих можливостей, про які до цього часу навіть не могла мріяти. Вона починає розбудовувати українську культуру, нарощує діяльність для пробудження національної суспільної свідомості в Україні. Як вірно підмітив Г. Касьянов, українській інтелігенції в 60-х роках XX ст. довелося повертатися до тих проблем, які турбували їхніх попередників у 60-ті роки XIX ст., на початку і у 1920-ті роки XX ст.: до проблем захисту рідної мови і культури, їх популяризації, відновлення національної

історії, етнографії [7]. Причиною цього стали заборони, які не дозволяли дізнаватися тієї гіркої правди, що коїлась у державі. Утиски ж української культури ще більше стимулювали до протидії насильницькому зросійщенню.

При цьому нагадаємо, що в центрі обраної теми дипломної роботи молодого В. М. Чорновола «Публіцистика Бориса Грінченка» знаходилася постать Б. Грінченка – письменника, вченого, публіциста, громадського діяча. Усіма цими задатками загалом володів сам Чорновіл. Життя та діяльність легендарного донеччанина Б. Грінченка для багатьох поколінь є зразком, прикладом служіння українській культурі та національній ідеї. Вважаємо, що слова М. Чернявського, які він колись сказав про Грінченка, мовляв, «Більше працював, ніж жив», можна віднести до В. М. Чорновола, який все своє життя невтомно працював, не покладаючи ні на мить власних рук і не залишаючи своєї ідеї.

Як і за життя Б. Грінченка, який розпочинав свою діяльність письменника й громадського діяча наприкінці XIX – на початку XX ст., вже тоді придушувалися найменші прояви власного бачення реальності. Тому Б. Грінченко постав, як борець за українську національну справу. Так і В. М. Чорновіл, взявши у Б. Грінченка за основу його мету, прагнення, сміливо йшов уперед і виборював українську національну ідею.

Однією з центральних проблем було мовне питання. Як і за життя Б. Грінченка, так і за життя В. М. Чорновола це питання було однаково актуальним. Становище української мови змушувало Б. Грінченка виступати на її захист [8]. У молодого комсомольського активіста Чорновола зневажливе ставлення до української мови викликало спротив, пробуджувало почуття національної образи і честі. Відтоді він вирішив спілкуватися виключно українською мовою, навіть відповідати на семінарах, які проводилися російською мовою, теж тільки українською [9]. Але він не став на позиції вузької національної заангажованості, зберігав толерантне ставлення до представників інших націй. Ще тоді, в університеті у Києві, він стає на позиції боротьби за Вітчизну і свідомо йде до своєї мети, проявивши себе студентом не байдужим до громадської та культурної діяльності, що ще раз переконливо доводить його невідступність та цілеспрямованість.

У своїй дипломній роботі, яка згодом переросла в кандидатську, яку так і не дозволили захистити, В'ячеслав Максимович повністю поринув у дослідження тієї спадщини, що залишилася від Б. Грінченка.

В. М. Чорновіл так само трепетно дбав за рідне українське слово, як і його попередник Б. Грінченко. Для них рідна мова понад усе. Це було тим стрижнем, задля якого вони боролися, бо рідне українське слово належало і мало певну особливість, яка була притаманною лише українському народові, що і гуртувало його тривалі роки.

Увесь час у своїй роботі молодий дослідник принагідно використовує цитати, положення, можна сказати, кумира, наставника, і робить наголоси на тому, що мова – це серцевина нації. В. М. Чорновіл, як і Грінченко, займається активною громадською

діяльністю. Свого часу Б. Грінченко вступив у товариство «Братство Тарасівців», що так само, як і в часи В. М. Чорновола, об'єднувало молодь за інтересами, національно свідомих українців, готових боротися за рідне, національне, притаманне справжньому сильному духом народові.

Головним і надзвичайно важливим, практично сенсом життя для Грінченка стала колись боротьба за визволення та розвиток української національної справи. Теж саме можна відчутти і знайти у помислах, поглядах та справах Чорновола. Він теж самовіддано ставився до національної справи, погоджуючись із Б. Грінченком і наслідуючи його.

В. М. Чорновіл ніколи не піддавав сумніву того, що сповідував Б. Грінченко, зокрема, що чужомовне викладання не розвиває учнів [10]. А діти – це майбутнє держави. Тому ми повинні розвивати любов до того національного-святого для кожного народу, якою є мова. Формування у молоді національної гідності повинно стати запорукою кожної нації. І хоч роки минули, а проблема розвитку і збереження української мови залишається актуальною, гострою і болісною для багатьох донині.

Як зазначав В. Деревінський у своїй монографії, важливе значення має і зміст навчальних дисциплін, що має відповідати національній виховній системі народу [11], а тому «Навчання і виховання дітей на основі інонаціональних систем веде не тільки до денационалізації, а й до деморалізації вихованців таких шкіл» [12].

У своїх поглядах, напрямках діяльності, дечим і в долі В. М. Чорновіл був схожий на Б. Грінченка, і думається, тому й не випадковий вибір теми і цієї близької йому за духом особистості. Вона, як ніяка інша, справила визначальний, вирішальний вплив на формування, світогляду такої історичної постаті, як В'ячеслав Максимович Чорновіл. Зазвичай, з плином часу, змінами реальних обставин у свідомості та поглядах В. Чорновола спостерігалися зміни. Зрозуміло, вони були спричинені як подіями, так і особистими спостереженнями. Перед нами він постає як цілісна натура, шістдесятником, з новими, більш прогресивними поглядами і бажаннями зміни суспільства, у боротьбі за його національне визволення, зокрема, і шляхом державотворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деревінський В. Становлення світогляду В'ячеслава Чорновола / В. Деревінський // Українознавство. – 2006. – № 1. – С. 26.
2. Гаман В. В. Чорновіл: «Як брати обнімемося, але не скоро» / В. Гаман // Віче. – 1997. – № 12. – С. 92–93.
3. Чорновіл В. Воспитание украинского федералиста / В. Чорновіл // Век XX и мир. – 1992. – № 22. – С. 27.
4. Ключковский Ю. Роль В'ячеслава Чорновола у формуванні ідеології руху / Ю. Ключковский // Народний Рух України: Місце в історії та політиці. Матеріали VI Всеукраїнської конференції 16-17 вересня 2005 р., м. Одеса. – Одеса : Астропринт, 2005. – С. 69.
5. Бажан О. В'ячеслав Чорновіл – провісник духовної свободи / О. Бажан // Мистецька сторінка. – К., 2001. – С. 46.
6. Виступ І. Світличного на вечорі пам'яті В. Симоненка в Київському медінституті у грудні 1963 року / І. Світличний // Український вісник. – Лондон. – 1971. – С. 4.
7. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років / Г. Касьянов. – К., 1995. – С. 18.
8. Деревінський В. В'ячеслав Чорновіл. Нарис портрета політика : [монографія] / В. Деревінський. – Тернопіль : Джура, 2011. – С. 11.
9. Там само. – С. 9.
10. Коцюбинська М. Іван Світличний, шістдесятник / М. Коцюбинська // Світличний І. У мене тільки слово. – Харків, 1994. – С.4.
11. Деревінський В. В'ячеслав Чорновіл. – С. 12.
12. Там само. – С. 69.

Рецензенти: Шкварець В. П. д.і.н., проф.;
Морозова О. С., к.і.н., доц.

© Побережець Г. С., 2012

Дата надходження статті до редколегії 03.10.2012 р.

ПОБЕРЕЖЕЦЬ Ганна Степанівна (1988 р. н.). У 2011 р. закінчила магістеріум Інституту історії та права Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського. Аспірантка кафедри історії України МНУ імені В. О. Сухомлинського.

Коло наукових інтересів: внесок В. М. Чорновола у розвиток суспільно-політичної думки України та розбудову й утвердження її державності.